

Dentopikilo aŭ Dentofadeno ?

D-ro Balázs Szemők

Medicina Konsultejo, H-2217 Gomba. *Hejma adreso* : H-2737

Ceglédbercel, Pozsonyi út 2, Hungario

Ĉiu kulturhistoria skribaĵo komenciĝas tiel, ke dentopikilo ekzistis jam en la pra- aŭ antikva epoko. La plej malnova dokumento en kiu oni mencias la dentopikilon, estas la verko de Alkiphron a.K. 200. La pra-pikilon oni fabrikis el plumo, kano aŭ kokin-osto. La tenilo pretiĝis el eburo, oro aŭ alia valora materialo. La celo estis, memkompreneble, la forigo de manĝaĵ-restaĵoj.

Ebla la ekster-eŭropaj kulturoj konas tiujn ilojn pli longe, sed mi ne havas indikojn pri tio.

La kutimojn de la antikva epoko neniigis la popol-migrado de la frua mez-epoko. En tiu epoko la dentopikilo unuafoje aperis en 1393, en iu etikeda libro el Innsbruck. Tiu libro mencias la pikilon, kiel egalrangan manĝilon, same kiel kuleron aŭ tranĉilon, sed oni decidis uzi ĝin nur post la manĝado. Shakespeare roligis la pikilon en siaj dramoj, kiujn partojn la reĝisoroj kutimis forlasi, kvankam tiuj iloj karakterizas la financon staton de tiuj personoj. Kiu havas ĝin, estas riĉa kaj intelekta homo.

Komence de la nuna epoko evoluigis nova arto-branĉo. Oni faris pompajn skatolojn, belajn tenilojn, specialajn spegulojn. Inter la heredaĵoj de la famaj homoj troviĝas ankaŭ dentopikiloj en la muzeoj.

En la 19-a jarcento plioftiĝis la kariaj malsanoj, do pli da manĝaĵoj restis inter la dentoj kaj sekve ankaŭ la signifo de la dentopikiloj pligraviĝis. En nia epoko tiu agado fariĝis intima, oni ne uzas ĝin publike. Ĉar aliaj personoj ne vidas la ilon, oni ne uzas tre ornamatajn pecojn. Ili estas faritaj el malmultekostaj ligno aŭ plasto kaj aĉeteblas en variaj vendejoj. Ili estas uzeblaj unufoje. Post la Dua Mondmilito oni fabrikis pikilojn el alumeto. Pli nove iuj dentobrosroj enhavas ankaŭ pikilojn, kvankam tiumaniere la uzado fariĝas malfacila.

Kiel mi taksas la dentopikilon ?

Sur la dentingo la papiloj havas gravan rolon inter la dentoj. Ĝis kiam la papilo estas sana, la dentingo (paradento) ne atrofiigis. Estas konata, ke la inflama gingivo ĝenerale spontane resaniĝas, sed ĝi, post ĉiu resaniĝo malgrandiĝas. Per la pikilo oni faras artefaritajn difektojn. Ĝi povas okazi multfoje, la papiloj iom post iom retiriĝas, restas spaco inter la dentoj, kien algluiĝas la manĝaĵo, do oni devas denove uzi la pikilon. Elformiĝas diabla procezo: la gingivo pli ofte vundiĝas, la vundiĝon sekvas resaniĝo per atrofiigo. La papilo ĉesas, la dentingo preskaŭ malaperas, la dentoj iom post iom fariĝas moviĝemaj, fine ili forfalas, 8-10 jarojn pli frue, ol tio devus okazi fiziologie. Do, kiu havas la bonŝancon, ne emi je kario, li/si mem povas kaŭzi la sendentiĝon uzante tro ofte la dentopikilon.

Kion fari ?

Ni uzu dentofadenon el forta silko. Oni fabrikas Y-forman ilon, kiujn oni povas aĉeti en kelkaj landoj (ekz. en Svislando). Oni devas meti la silkon inter la du ekstremaj ɔoj de ipsilono por uzi ĝin, aŭ oni povas aĉeti la kompletajn ilojn (Fig. 1.).

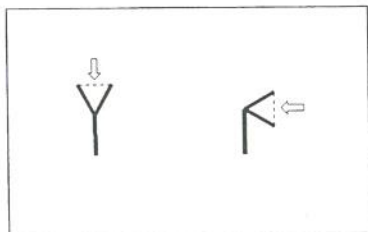

Fig. 1. Ŝanĝebla fadeno (⇒) por la supraj (maldekstre) kaj la malsupraj dentoj (dekstre).

Se ni ne povas aĉeti tiujn Y-formajn ilojn, ni tranĉu 30-centimetran silko-fadenon. Se ni purigas la supraj dentojn, ni fiksas la silkon sur la dekstran dikfingron kaj la maldekstran montrofingron; se temas pri la malsupraj dentoj, ni uzu la du

montrofingrojn. Ĉi tion ni devas fari, memkompreneble post la normala lavado laŭsisteme dutage aŭ porokaze.

Laŭ Záray la junuloj ne uzu pikilojn, sed la malpli junaj kun atrofiaj gingivoj povas uzi pikilon.

Literaturo:

[1.] Balogh-Huszár-Sugár: Fog-és szájbetegségek megelőzése (Prevento de malsanoj de la dento kaj buŝo). Medicina, Budapest, 1965. - [2.] Sallai-Gera: Paradontologia (Paradontologio). Medicina, Budapest, 1981. - [3.] Danczinger: A fogpíszkálóról (Pri la dentopikilo). *Magyar Fogorvos*, 1992, n-ro 4.

Bestoj en folkloro kaj arto

Prelego en la Internacia Kongresa Universitato, Antverpeno, 1982, de C. Støp-Bowitz, Universitato de Oslo, Norvegujo

Enkonduko

Estas tre probable, ke niaj unuaj prapatroj, kiuj vivis en intima kontakto kun la naturo, tre frue devis observadi siajn ĉirkaŭaĵojn, precipe aliajn vivajn estaĵojn, antaŭ ĉio la bestojn. Kelkaj el tiuj reprezentis danĝerojn, kiujn oni devis evitadi, aliaj fonton de nutraĵo, kiun oni devis malsovaĝigi, hejmigi. Sed estis malfacile imagi, ke informoj pri ĉi tiu frua observado atingu nin.

Prahistoria tempo

12-jara knabineto estis la unua, kiu ekvidis la plej grandiozan atestaĵon pri la zoologiaj observadoj de niaj plej fruaj prapatroj.

Kelkajn kilometrojn de la urbo Santandero apud la norda bordo de Hispanujo situas la bieno Altamira, en regiono, kie formiĝis multaj kavernoj kaj galerioj en la kalkŝtona grundo. En la jaro 1879 la bienoposedanto, Marcelino de Sautuola, kiu estis ankaŭ amatora arĥeologo, esploris galerisistemon sub sia bieno. Rampante per manoj kaj genuoj li trovis diversajn ŝtonajn ilojn, kiam lia filineto, Maria, kiu lin akompanis, kaj kiu povis rekte stari en la malalta koridoro, subite vokis: "Paĉjo, rigardu, pentraĵoj pri bovoj!" Sautuola apenaŭ povis kredi al siaj okuloj, kiam li ekvidis la figurojn de dudeko da bizonoj, du ĉevaloj, lupoj, tri aproj kaj tri cervinoj. La ruĝaj, flavaj kaj nigraj koloroj estis freŝaj kiel sur ĵus pentrita bildo, kaj la artisto estis utiliginta la malgataĵojn de la kaverna plafono por doni al la figuroj tridimensian, vivan efikon.

Ĉar bizonoj ne ekzistis en Hispanujo post la glacia periodo, la pentraĵoj devis esti faritaj de prahistoriaj homoj. Tamen komence la erudiciuloj ne volis rekoni ilin. Nur kiam estis trovitaj similaj pentraĵoj en kavernoj en Hispanujo, Francujo, Svisujo, Italujo, kaj pli poste ankaŭ en Afriko, oni havis nedisputeblan pruvon pri ilia prahistoria origino, antaŭ pli-malpli 14 000 jaroj. Vere miriga estas la kono de la artistoj pri siaj objektoj kaj ilia atento pri detaloj.

La plimulto de la kavernopentraĵoj prezentas bildojn pri bestoj. Plej ofte temas pri ĉevaloj, poste sekvas bizonoj kaj bovoj. Cetere oni trovas bildojn pri cervoj, mamutoj, ibekoj, antilopoj, kaproj, aproj kaj rinoceroj, kaj aldone pri rabobestoj kiel leonoj, hienoj, vulpoj kaj lupoj, malpli ofte pri birdoj, rampuloj, fiŝoj kaj insektoj. Enigmo estas kial la boaco ludis tre modestan rolon en la kavernopentraĵoj, ĉar elfositaj loĝ-lokoj montras, ke ĝi formis gravan nutraĵon por la glaciepokaj homoj.

Kiam la kavernopentraĵoj estis akceptitaj kiel veraj produktoj de glaciepoka arto, oni komencis interpreti ilin. Komence oni konsideris ilin esprimo de ĉasmagio, supernatura rimedo por certigi sufiĉe da ĉasindaj bestoj, kaj ke oni sukcesu kapti sufiĉe da ili. Sed en 1912 tri knaboj, fratoj Begouën, esploris alian grotsistemon apud Ariego ĉe la piedo de la francaj Pireneoj, kie ili, en malgranda halo profunde en la monto, trovis du grandajn bizon-figurojn el argilo. Similajn figurojn oni poste